

1) R' Goren on the Zim ship

הצופה (Aug. 20 & 27, 1982)

כך הותרו העגונות של אניית "מצדה"

מאת הרב שלמה גורן
הרב הראשי לישראל

האם יש לנהוג אבילות אחרי מי שטבע בים ?

מיד לאחר האסון, נשאלתי ע"י התולת, צ"מ, שם המשפחות איך על משפחות הנעדרים לנהוג בכל הנוגע לאבילות. וזאת לאחר החלטה בשו"ע יהיה דעה סימן שע"ה נס"י סי' ג' ובש"ד סי' ז', ואסורה, שמי שטבע במים שאין להם סוף ואין היצר לאטמו, לדבשא לא ינוגו אבילות אחריה. ובשולחן ערוך אבן העזר סימן י"ז סעיף ה' כתוב בהנחות הרמ"א שאשתו אסורה להספידו, או לבלוש שחורים כל זמן שאין כאן דעות שראוי להתיר. כמו כן, וזרו והסכים האחרונים, שיש להורות לבניו שלא יאמרו, קדיש על אביהם שטבע במים שאין להם סוף כל עוד שלא יפסא חתוך לאשתו, כדי שלא תנא על ידי כך תקלה שישיאו את אשתו על סמך שראו אותה מתאבלת עליו, או שיאו את בניו אחרים עליו, קדיש, כן מבואר ב, באר היטב מאבן העזר סימן י"ז סעיף כ"א, ע"י הש"ך והט"ו שם. מאידך בפתחי תשובה ב"ת דעה סימן שצ"ה ס"ל ג' כ"א דעות הלכות בענין זה. הגאונים הראשונים, כעולם הרשב"א הראב"ן, הר"ם, הטור והמרדכי וכן משמע מהרמב"ם, שהי"בם להתאבל גם אחר מי שטבע במים שאין להם סוף. ממילא יש גם לומר אחרי, קדיש, גם כשהוא נשוי, וכבר דן בענין זה באריכות גם החת"סופר בתשובותיו בחלק י"ד סימן ע"ד בתשובות משכנות נשק"ב סימן ס"ט ודעתו שכל שיש רוב למתה, מתאבלין עלה.

כדי שלא להכנס לכבד השיקוץ החולקות הללו הסתכנתי בזמני של עז"ת, כנסת ישראל שפוסק שאם הנשים כבר מתחילים לדון בזה הנהגות על האשה וילוח כבר להכניס בקשת היתר-נשואין לאשה, אפשר להתיר לבניו להגיד קדיש כשהנשים ולאשה מותר להתאבל אפי' שיש בזה פרסומא, מילתא-לכן מיד לאחר האסון התחלנו לדון במציאת היתר העגונות ועל סמך זה הוריתי למשפחות הנעדרים להתאבל והשבת, "שבתה" והודעתו שהיתר לא יוגא אלא לאחר תום שנה מן האסון. וזאת לאחר שהופסקו החיפושיים וה' סריקות אחר תמויות ע"י האגויות הנמטוסים, והוחלט ע"י צוות המחשבים שאין עוד כל סיכוי למצוא מישהו מבין אנשי צוות, מעדה הנעדרים - חי או מת-רק או הל על המשפחות דין אבילות. ס"פ המבואר בשולחן ערוך יורה דעה סימן שע"ה סעיף ז' : מי שטבע במים שיש להם סוף או שיצא קול שחבאו ליסטים וכי' מאימתי מתחיל לים להתאבל עליו מסנתיאש' לבקש אחרי. ומדמימים והטור משמע שגם בטבע במים שאין להם סוף מתאבלין עליו.

בזמנים אלה חתמוני על היתר העגונות של נשי הנעדרים מצוות הימאים של אגויות, "מצדה". להלן תמצית יסודות ההיתר והחידושים שהונחו בהם מבחינה הלכתית. כדי שנוכל לנתח את יסודות ההיתר נקדים את פרטי האסון כפי ש-רווח עליו ע"י ועדות החקירה וערויות אחרות.

האגויה, מצדה של חברת, צ"מ עשתה את זרכה בחאירד כ"י באור ב' תשמ"ב (8.3.81), לאוי ברמודה באוקיינוס האטלנטי, כשעלתה מ"ו 35 איש ואשה, ביניהם 31 אנשי הצוות של האגויה, קצינים וירוקים, וכן אשה אחת, אשתו של קצין האלוף של האגויה, דוד שטייג ויל. סקרה פנה פקדה באותו יום את האוקיינוס האטלנטי באזור זה האגויה, מצדה היתה במרחק 96 מיל מחוף ברמודה כאשר הגלים הסוערים פרצו את חסן מ"ו 2 של האגויה. לכסף חדרו המים גם למחסן מ"ו 3 האגויה ופלה לשקוף. אז ניתנה הוראה להוריד הסירה הימנית ורפסודה לים והאנשים מהם נכנסו לסירה בשדה למעלה ומהם קצנו לסירה בעודה בים תפסו ואחרים עלו מן הים לסירה. לכל האנשים היו חבורות הצלה בתחילה שקע חרטום האגויה במים. לכסף שקפו הידכתיים של הספינה בים הסופר היא טכנית כל צוות האגויה נתרכז דקות ספורות לפני שקיפה האגויה על הסיפון למנו הורדו לסירה מנוף, לרפסודה כ"ד הימני של האגויה התובעת. בעטייה של שריפת הקלות המרות שאירעו לסירה ולרפסודה שעמה, כפי שיפורט בהמשך, וההפכה הסירה וכל אנשיה נסלו לים. על הרפסודה הצליח לעלות רק ימאי אחד.

במאמצים גדולים הצליחו האגויות שנושעו למקום למחות מן הים 10 אנשים חיים, הלייטננט סר של צ"י החופים של ארה"ב הציל אדם נוסף, כמו כן ניסחו מן המים ע"י האגויות 10 גוויות, שחודו באנשי הצוות של מצדה, 147 אנשי ה"י דעה (13 ישראלים וזו אחת) נעדרים וע"י כ"ד לא נמצאו גופותיהם.

כעת בתום כשנה וחצי לאסון, נחבקשתי ע"י בתי הדין בארץ, להמציא להם היתר הנשואין של העגונות הללו, נשי הנעדרים של "מצדה". והנה ההלכה הרווחת היא שמי שטבע במים שיש להם סוף אשתו מותרת ובמים שאין להם סוף אשתו אסורה, כפי השנוי במס' יבמות ס"א א' כמה גדולים דברי חכמים שאמרו נפל למים שאין להם סוף אשתו אסורה, וכן נפסק בשו"ע אבן העזר סימן י"ז סעיף ל"ב: ראשו שנפל לים אפילו טבע בים הגדול אין מעידין עליו שמת, שטא ייצא ממקום אחר, ההגדה של מ"ם שיש להם סוף הוא, כל שעמד ורואה מארבע רוחותיו אבל אם אינו רואה את החוף מארבע רוחותיו המים מוגדרים כמים שאין להם סוף ואשתו אסורה.

בין ספינה שאבדה בים לבין מי שטבע בים

רוח הפוסקים סוברים שאיסור זה של ספינה שאבדה בים חמור יותר ממי שטבע במים שאין להם סוף, כי במים שאין להם סוף ואיסור הוא דק מדברנו, זמן התורה אשתו מותרת להנשא, משום שהנכחים אחר רוב הנכבדים שגם מתים וחכמים התמידו עליה להפוש למימנו המאכלים, משום חומרת אשת איש, אבל בספינה שאבדה בים מן הנהגות אשתו אסורה אם משום שאין רוב הנעדרים למיתה כמו שכתב הרמ"ד ב"תורה, וכפי שמשמע מהגד"א מרילנא בביאורו לשולחן ערוך אבן העזר סי' י"ז א משום שימתו של שרית הר"ב"ש, שכתב, שבספינה שאבדה בים ישנו שתי חוקות נגד הרוב ואז חוששין למימנו - חוקת אשת איש וחוקת חיים של הבצל, ואם כי נחלקו בזה המפרשים, אם הספק במקרה זה הוא מן התורה או רק מדברנו, מכל מקום מודים כולם שחומר האיסור בספינה שאבדה בים גדול ממי שטבע בים, וכאילו הספק הוא מן התורה. אולם בנידון דידן יש לומר שאין הבידול של מצדה דומה לספינה שאבדה בים, מכיון שישנם עדים שראו איד כל אנשי הצוות לכל מי שנבדל באגויה נשט את האגויה וקפץ לים, או שגורד לסירה או שצלה לרפסודה, לכן אין לדון אותם כחידה אחת כמו ספינה שאבדה בים. האנלי דשבו אין לנו כל עניין באגויה שטבעה כשתיה דייקה מאדם, אלאו שיינו לדון כל אדם ואדם מאנשי צוות האגויה שנעלם בים עם חבורת הצלה מה דינו מבחינת הולכה ואם נידון כזה או כמה ואין אבו דנים כלל על הספינה, כי גורלה ידוע, דאין לנו כל עניין בה, כי אם באנשים שנשטו איתה בזה מלכיתה.

בדין אנשים שנפלו לים הסוער

אי לזאת עלינו לדון באנשים שנפלו לים סוער שהיו במצב של ע"ו, שמים ירדו תהומות נפשם ברה"ט תחמוג"ו, ולא בספינה שאכדה בים, ולא בסירת המנוע או ברפסודה. כיוון שבפנינו עדויות שכולם נטשו את האנייה, מצדה" לפני סביעתה ושקיעתה בים הסוער והקר וכן נאלצו (סוף כעמוד 4)

לנטוש אנצעי הצלה אחרים, כגון הסירה שהיח הפכה ולא הצליחו לעלות על הרפסודה, פרט לעגרות הצלה שנשארו עליהם. ואם כי ייתכן שבגלל העזרת ההצלה אין לדון אותם לכאורה כאנשים שנטשו בים ויפדו עליהם עד שתצא נפשם, כפי שהיה נהוג דורשת ביחס למו ששבע במים שאין להם סוף ושהו המורה אשתו מותרת ורק מדרבנן אסורה. כפי המבואר ברמ"א באבן העזר סי' י"ז ע"פ ל"ד, שאם לא ראו את המביעה של האנשים או שלא ראו עליהם עד שתצא נפשם, מן התורה אסורה אשתו להנשא ולא רק מדרבנן, כי או הספק שמה נמלט הוא מן החורה, ואם נישאת אשתו, תצא מבעלה השני. ונרי להלן בהמשך הדברים יתברר שלדעת רבים מן הפוסקים וביניהם הגר"א בתשובות — כל שאנדה ספינה באמצע הים, או שנשברה הספינה רחוק מאוד מן החוף, אין צורך לראות בטביעת האנשים ואין צורך שישהו עליהם עד שתצא נפשם, אלא אם אין באפשרותם להגיע לחוף בשחייה חוד ג' שעות, נידון כל אדם שהיה בספינה ואבד מאתנו כדון מי ששבע במים שאין להם סוף, עם שיעור כדי שתצא נפשו, שבדיעבד אם נישאה לא תצא מבעלה השני מכיון שרובם למיתה ומן התורה תלכים המיד אחרי הרוב. אבל מכל מקום אשתו אסורה מדרבנן, משום החשש שמה נמלט וניצל, שזוא מיעוט השכיה וחוששין לו.

לכן יש למצוא טעמים להיתר כדי שאפשר יהי להסדיר את האיסור מדרבנן שתמילו חבמים על כל מי ששבע במים שאין להם סוף. לפי זה גם אם נדון אה נעדי האנייה, מצדה" כיון מי ששבע במים שאין להם סוף ושהו עליהם עד שתצא נפשם, עדיין לכאורה לא מצאנו היתר לעגונות להנשא בגלל האיסור דרבנן שגזרו על מי ששבע במים שאין להם סוף שאשתו אסורה. אולם לאחר ניתוח הלכתי מעמיק הסתמך על היתרי העגונות של אח"י, אילת" שהוטבעה ע"י האוי"ב בסוכות תשכ"ח, וגם נשאר נעדיים ובלתי מוזהים וכן הסתמכנו על היתר העגונות של צוללת, דקרי" ומצאנו כי על סמך היסודות שהוגו זה כבר ונתחבלו הלכה למעשה בבתי"הדין בארץ היתר גם לעגונות של האנייה, מצדה", כפי שיתברר ברצות ה' במאמרנו בשבוע הבא. (מתוך שידור ב"קול ישראל)

הוצא איפוא שבפנינו עומדת הבעיה, של סביעה שלמה של אנשים שנפלו בים כשהם סוער מאוד והחוף הקרוב ביותר הוא במרחק של 96 מיל, כאשר גם סירת המנוע אינה קיימת כבר באמצעי הצלה, משום שהיא התהפכה וכל מי עדיה בסירה נפל לים הסוער. הסירה לא תפקדה כלל כסירת מנוע משום שהחבל האחורי בו היתה קשורה הסירה לירכתי האנייה בעורה באנייה, לא שוחרר מהספינה בעת הורדתה לים. ימאי שם נפשו בכפו והתיר את החבל האחורי מירכתי הספינה כאשר הירכתיים היו עדיין גבוהים מעל פני הים, אבל תרסום האנייה היה כבר שקוע במים, ואז נפל החבל למים ונלכד סביב למדהף הסירה. כתוצאה מכך הוצא המדהף מכלל פעולה והסירה הפסיקה לתפקד כסירת מנוע ולא היתה עליה כל שליטה, איש לא הפעיל את העוגן הצף ולא השתמשו במשטחים שהיו על הסירה. הסירה נגררה איפוא עם הגלים הסוערים מבלי יכולת לכון אותה.

ומאידך הרפסודה היתה מנופתה המטולטלת מרח ובעלי הים הסוערים. בתחילה עלו על הרפסודה 4 ימאים ושתי הקבוצות, אלו שבתוך הסירה ואלו שעל הרפסודה, החליטו לחבר אותה לסירה ואזו שעל הרפסודה, החליטו לחבר אותה הרפסודה קטורים זו לזו, שבמקרה שאחת מהן לא תחזיק ספסד, יוכלו האנשים למצוא מפלט משניה. אולם לבסוף לא יכלו אנשי הרפסודה להתחזק מעמד מכיון שהישיבה ע"ג הרפסודה גרמה לבחילות והקאות, לכן עברו בשלוב מאחור אהר גם אנשי הרפסודה לסירה.

בסיה — כאמור — נאסר כחוד הסירה 16 איש. היתר כלל לא הצליחו להגיע לסירה ולא דיספונדה. רפסודה שנייה נזרקה מן האנייה "מצדה" לצד שמאל של האנייה, אבל היא נתפחה מיד הרחק מן האנייה, ואיש לא הצליח לעלות עליה. לבסוף כשאירעה התקלה עם החבל שנכרך במדהף הסירה, התהפכה הסירה ואנשיה שנפלו לגלים הסוערים ניסו להאחו בסירה, או לפלות חזרה על הרפסודה, אבל חץ מקצין אחד לא הצליח אף אחד מהם לעלות על הרפסודה. חוקצין זהו. אכן נאסר ע"י האנייה ההורית שהגיעה ראשונה לאיזור המצוקה.

הביסוס ההלכתי להיתר עגונות האנייה "מצדה"

מואת הרב שלמה גורן הרב הראשי לישראל

27.8.83
ה'תשס"ג

בשבות שעבר ביררנו את השקפת ההלכה בכל הנוגע לסמינה שאברהם או שטבעה בים, ויש נעדרים מן האניה, מה אומרת ההלכה ביחס לאבלות, לאמירת קדוש ע"י הבנים כאשר האיש היה נשוי וכלפי האשה קיימת בעייה של עגונות, ומתו יש להתחיל לשבת שבעה כאשר אין בעייה של עגונות כגון אצל ריווקים או שידוע שהוא מת, אלא שלא מצאו אותו עדיין.

כמובן בררנו בשידור הקודם את ההבדלים ההלכתיים בין סמינה שאברה בים, לבין מי שטבע במים שאין להם סוף, והגענו למסקנה לפי התנאים שנתבררו, שיש להתירם לאסונה של מצדה" כאל קבוצה שטבעה במים שאין להם סוף משום שבידו תאורים מסוימים ור' עזרת ברורה שכל אנשי הצוות נטשו את מצד" דה" כר שאין אנו דנים עוד על מצבה של הסמינה וגם לא על מצבה של הסירה שהורדה לים ולא על הרפסודה שעל ידה, מכיוון שה" סירה התהפכה במים העזים וכל אנשיה נטלו צול, וכיפסודה לא נשאר אלא ימאי אחי שני צול, לכן אין לדון אלא באנשים שדינם כמי שטבעו במים שאין להם סוף.

כדי שנגלג לגעת את המצב מבחינה הלכה, היה עלינו לתאר בדיוק את פרטי אסונה של מצדה" וסדרי ההצלה שהופעלו באסון זה, וגופו של האסון כך היה.

פרי האסון

בבוקר של יום ראשון (8.3.81) בשעה 07.30 בבוקר הבחין קברניטה של מצדה" כי מספר כ"ט ג' נפגע קשות והגלים הסוערים פרצו ל"י חזק, רב החובל נתן מיד הוראה לקצין האלי" והט לשדר ח"כף אותות מצוקה S. O. S. כפי המקובל ולהעמיד את צוות האניה במצב הכן לנטישת האניה, כאשר המים פרצו למחסן המ" 3 והרעם האניה היה כבר שקוע במים וזה היה קרוב לשעה 10.00 בבוקר) נתן רב החובל פקודה אופקת לנטוש את האניה, מסתן פקודת הנטישה עד לטביעת האניה כולת עברו ב" 15-20 דקות בלבד.

השוב לצינו שכתוצאה משידור אותות הצע"י פה, כבר הג מסוס של צ" ארה"ב ב"ב"מ" מצד מצדה" לפני שטבעה האניה, וראה את שהצוות נטש את הספינה וערך חיפושים מן האוויר את האנשים בים.

על אף שהורדה לים סירת מנוע עם עוגן צ"י ומשטחים שדותה יכולה להכיל 59 איש, לא ירדו האנשים לסירה בצורה מסודרת ובגלל החששות בהורדת הסירה לים בלי לשחרר את החבלים מן האניה לאחר שרכים נאספו אליה, התמככה הסירה, יכולם נפלו לים הסוער שהיה גלי ביותר, גיבוע גלי העומק היה 8 מטר, פקודות הלוח היתה, "פי לפי סולם, בופור" ד"י היינו בין 88 - 75 ק"מ לשעה, ובלשון סט"י רואולוגית מוגדר המצב בים כסערה עזה, ה" טמפרטורה של המים בצדדי יום האסון נחתה 12 מעלות צלזיוס בים, וכלילה בודא"י פחתה פא", ולפי היות דעת מלפניית המבוי להישיר" בים כזה הוא 6 - 5 שעות בלבד.

סריקת המטוסים ואניות ההצלה

אנית ההצלה הראשונה הגיעה לאזור המצד" קה תוך שעה ורבע מטביעת האניה, האניה הראשונה שהיתה האניה התחיה, דאמארה טאסקא"י שהגיעה למקום לפי הנחיה מן ה" אוויר, אח"כ הגיעו לאזור המצוקה, בהפרישי זמן שונים, שלוש אניות נוספות עוד בסדרם התהפכה הסירה, אבל כנלל חיסר שלושה בסי"ה ר"ה לא יכלה להתקרב אליה שום אניה.

בחיפושים ובסריקות אחר ניצולים השתתפו 6 מטוסים של הצי האמריקאני ו"ב מטוסים, המשחתת, פאל"י מצי ארה"ב הגיעה לאזור המצוקה כלילה הראשון שבין ה"3.9 - 8.3. ו"אר המטוסים הוונקו מנושאת המטוסים, פור"י סכאל"י שהגיעה, בעצמה לאזור המצוקה למ"י ר"ה היום ובטלה לידה, את הפיקוק, על פעולות ההצלה, וכן השתתפו בחיפושים ובסריקות אח"כ ניצולים, המשחתת, מילר"י והמריגט, אדסו"י מצי ארה"ב ונושאת המטוסים, המטוסים ה"י מטוסים של צ"י ארה"ב ערכו במשך 5 ימים חיפושים, רוצפים באזור המצוקה בים ולפי הדו"ח שלהם יוצא שאין להנח"ש שמישהו מצוות האניה נשאר חי על פני הים, מבלי לראות אותו.

אילו היה חי, היה מודיע

על אף האיסור המחלט כביכול שהיה קיים בחובל ביחס לעגונות- שבעליהן טבעו במים שאין להם סוף, פתחו גדולי ישראל הראשונים והאחרונים פתחים להיתר, הראשון שבראשו"י ג"מ, הוא ר' אליעזר מווירוגה, או כפי שידוע בקרב המוסקים ונצל הכ"י ה"א מוורדון. פוסק זה חתיר נשים שבעליהן טבעו במים שאין להם סוף, על סמך האסורנא שאילו היה חי היה מודיע, והיה זה אפשר להפעילו לפי דעת ה"א מוורדון, לאחר שאבד זכרו ונשתכח שמו של הנשטר בין החיים, כמו שקובע הרמב"ם בפ"י"ג מהל' גירושין הלכה זו כתנאי למ' שטבע במים שאין להם סוף שכדיעבר אם נישאה לא תצא מבעלה השני, והרי"א מוורדון מתיר אותה גם לכתחילה מן הטעם הנ"ל, שאילו היה חי היה מודיע, ואע"פ שהבי"י דוחה שיטה זו של הרי"א מוורדון בשתי ידיו מסתמכים פוסקים רבים בכל החרות על סברה זו של הרי"א מוורדון, כדי לעשותה סניף להיתר בצירוף טעמים אחרים.

פרק הזמן של, אבד זכרו ונשתכח שמו" הוא לפי החתם סופר בחלק אבן העזר סימן ס"ה שבם ספר עזרת נשים י"ב הוד"ש, כמו שכתוב, ונשתכח"י סתם מלב הייתי ככלי אובד"י ואין המת משתכח מן הלב אלא לאחר י"ב חודש, כאמיר במ"י ברכות ג"ח ב"י, ולפי דעתו של החתם סופר בתשובת ה"ב"ל ובתשובות אחרות, נשתכח העניין בדורותינו מבוזרות הקדמונים, ובפרט במדינתנו דבריעי ב"י דוג"ר (בתי דא"ר) ושיירות מצויות מאד וישנם צייטונגען (פתונים) בלשוננו ואפי"י יהי אדם מסוף גבעת עולם יכול להודיע לביתו ע"י הרוא"ר.

ועל כל אם מסתמים ע"י שיעור שנשתכח שמו ואבד זכרו כמו שכתב הרמב"ם, ו"לא בא מסנו אשם ודעה, קרוב לוודאי שלא נמלט" - עד כאן לשון החתם סופר וצ"ל, אסנ"ס בתשרי בה אחרת מאוחרת יותר, נסוג קצת החת"ס מהיתר זה כמו שכתב שם בחי"ב מאבן העזר תשובה קל"א, בגלל טעשה שהיה איתו שבי בוא לסמוך על סברה זו יצא קול, בעיר, שהבעל חי ואכן הופיע הבעל לבסוף חי וקיים, אולם בכל זאת לא תור בו החת"ס לגמרי מאפי שרות לצרף סברה זו להיתר.

תרי רובי

יפור שני להתיר העגונות שבעליהן אבדו במים שאין להם סוף, המציא הנא"ן ר"ח מוואלווי"ן וצ"ל, שאם יש רוב גופי שגונות סבירות נבחה שתאדם אינו בחיים, מלכ"י הרוב הכללי שרוב הטובעים במים שאין להם סוף מחיים, אפשר להתיר אשתו לכתחילה, והנא"ן ר' יצחק אלחנן, רבה של קובנא שהיה מתיר העגונות ביותר בזמנו, מסתח שיטה זו של תרי רובי ובספריו צ"ן יצחק ובאר יצחק סו"כ על כך להתיר עגונות שנשאל עליהן, אסנ"ס הגאון התזון איש חולק על שיטה זו של תרי רובי מוולווי"ן, אבל ראויים הם שני ענתי ודהבא לסמוך עליהם בשעת הדחק, ובמצדה" ישנם לא רק תרי רובי להיתר כ"י, אם יותר מזה כפי שיחברר להלן.

יפור שלישי להיתר הוא, שהחיפושים והסריקות של האווירונים והמטוסים, המשחתות ר"י נושאת המטוסים של צ"י ארה"ב, ואניות הפחור, שהפשו וסרפו את אזור המצוקה במשך 5 ימים ולילות והצילו את אשר ניתן להציל ומשו מן המים את גופות המתים ככל אשר נמצא על ידם בים, וזוהו החיפושים של כל הצי האווירי והימי הזה הוא עצום ומכסה את כל החופים הקרובים והרחוקים של איי ברימודה, נא"ן ש"י חופים אחרים שקיימת סבירות כל שהיא שמי"י שיה מצוות, מצדה" הגיע לשם חיפושים ו" סריקות אלו הופכים את הים באזור כולו עד חופי ברמודה במים שיש להם סוף, לאחר שראינו שמים שאין להם סוף, הם כאשר לא רואים את קצה הים עד העינים, וכאן האווירי רונים הופיעו באזור המצוקה עוד בסדרם טבעה מצדה" ועסקו אחר הנמלטים מן האניה ומן הסירה שהתהפכה וזריפסודה שנשאר עליה רק אדם אחד, והמשיכו לסיק ולחפש במשך 5 ימים כל זה עושה את איזור הטביעה שבים למים שיש להם סוף כפי שקבענו כבר והוכחנו זאת גם לפי שיטת התלמוד ירושלמי בהיתר העגור בול של אח"י אילת, ובהיתר העגונות של צוללת, דשר"י.

לא היתה אפשרות של הזרדות ביום הסוער והקר

יפוי רביעי להיתר זה, שכפי שראינו לעיל, כל המומחים מעידים שאין אפשרות להישרד ביום סוער כזה בטמפרטורה נמוכה של 10-12 מעלות צלזיוס במהירות של רוח בין 88-75 ק"מ לשעה, יותר מ-6-5 שעות וכדי להגיע בשחיה לחוף ברסודה שהוא הפרוב ביותר לאיי זור הטביעה צריך היה לשנות למעלה מינוי מיים. והרי לנו לא רק רוב נוסף להיתר כי אם סבירות של 100 אחוז שלא נשאר אף אחד מהם בחיים.

יפוי המישור להיתר, הוא משום שאיננו זוכים של האוקיינוס האטלנטי, נמצאים בו כרושים רבים, וסביר מאד להניח שאילו היה בו אדם שוחה במים כמשך כשתי יממות לפחות למרחק שלמעלה ממאה ק"מ, היה נטרף ע"י הבריונים, והרי לנו רוב נוסף להיתר.

יפוי ששני להיתר, כי גם לפי החישוב של החתם סופר בתשובתו האחרונה החושש שמא הגיע הנמלט בשחיה לחוף כשהוא נאדו בדף של האניה או הסירה והחליט להיעלם ולא לחזור לביתו מכל גימוק שהוא כפי שאירע הדבר, אצל החתם סופר, אין זה סביר כלל ביחס לקבוצה שלמה של 14 איש שהם נעדרים ממצדה, וכי כולם קשרו כביכול קשר נגר בשותיהם ובני משפחתם כדי להעלים אלא ודאי שאין חשש זה קיים אלא ביחס לאדם שייחכן שיש לו סיבות להחליף את זוחו ולחיות חחת זהות אחרת, אבל ברור שאין זה מתקבל כלל על הדעת ביחס לכל הנעדרים.

לכן אני מרויחים ע"י כך רוב נוסף להיתר, וכאשר אנו באים לדון על אשתו של נעדר מסוים מבין צוות הנומים של מצדה" עלינו להפעיל את התלכה הרווחת בכל התורה כולה, כל דפריש מרובא פריש" כלומר שהאדם שאנו דנים עליו שייך לרוב של אנשי הצוות אין למיעוט, ומכיוון שביחס לרוב אנשי הצוות אין לחשוש ששינו את זהותם כדי להעלים את קיומם מן המשפחה שלהם, כל אשה שבאה לפנינו אפשר להתיר אותה על סמך זה שנאמר שבעלה שייך לרוב ולא למיעוט.

כל ששת הטעמים הללו מצטרפים לשיטה הכוללת של גאון ישראל ר' עקיבא אייגר זצ"ל בהשבוותיו, שמי שטבע בים רחוק מהחופים, כל שהזמן הדרוש להגיע לחוף בשחיה הוא מעל 3 שעות יש לדון אותו כטבע במים שאין להם סוף ושהו עליו עד שתצא נפשו, שמן התורה אשתו מותרת ורק מדרבנן אסורה, מחוץ מרת האיסור של אשת איש. לכן אפשר לצרף לכך סניפים אחרים להיתר כגון תרי רובא וכיוצא, כדי להתיר את העגונות גם לכתחילה. וכך הוא ביחס לאסון מצדה" שטבעה כ" 96 מיל רחוק מן החוף הקרוב ביותר לאיזור הט" ביעה, לכן הנעדרים נידונים כמו שטבע במים ועמדו עליו עד שתצא נפשו שמן התורה אשתו מותרת ובצירוף כל ששת יסודות, ההיתר הג"ל, אפשר להתיר אותן גם לכתחילה.

(מתוך שידור ב"קול-ישראל)

2) The mafia in rabbinic literature

שו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן נט

דיון בהיתר עגונה.

הועבר אלינו על ידי ביה"ד האזורי בת"א תיק של עגונה לעיון ולהחלטה אם יש מקום ע"פ דין למצוא היתר לאשה ולחלצה מעגונותה. עיינתי בכל החומר שבתיק, ועם מה ששמענו על מה שעוד נתחדש, הגה העובדות המסתמנות לפנינו המה כדלקמן. א' בעלה של האשה פב"פ, יצא מביתו שבמונטריאול - קנדה בתאריך עשרים ושלישי לשני שבעים ושש לשם הליכה לעבודתו כהרגלו, אולם לא חזר מאז אל ביתו עד היום הזה, ועקבותיו נעלמו, הזוג חי כל הזמן בשלום, וביציאתו מהבית לא היתה כל קטטה ביניהם, נישאו בישראל בש' שבעים ושתיים נולדו להם בן ובת. ומספר שבועות לפני העלמו הבטיח את עצמו בחברת ביטוח לזכות אשתו. כעבור מספר ימים מהעלמו מצאו בשדה התעופה של מונטריאול את המכונת שיצא בה עזובה ובתוכה כלי נשק. זה שנים שמחפשים אחריו בחיפוש אחר חיפוש באמצעות גורמים שונים, החל ממשטרת מונטריאול, הצלב האדום וכו', וכלה ע"י בני משפחתו ומכריו, וכל החיפושים עלו בתוהו והעלו חרס, התהלכו שמועות שונות כאילו כביכול נמצא פה ושם, אבל התגלו דמיוניות בלבד ונפצו אל הסלע.

מה שהוברר כמעט בודאות הוא זה, כי היה קשור עם אנשי המאפיה (חברה מסוכנת מאנשי עולם התחתון) במונטריאול. אביו היה קשור אתם, וגם נדון וריצה גלל כן שש שנות מאסר.

ב' כעבור מספר שנים מהעלמו נתגלה איזה אור ירוק לפיענוח הפרשה, והוא זה, אחי הבעל פב"פ הופיע לפני בי"ד בניו - יורק שבחסות הגר"מ פיינשטיין והעיד בפניהם כי לאחרונה נפגש במסעדה עם גוי אחד מאנשי המאפיה וידיד קרוב של המשפחה, ותוך כדי שיחה שאל אותו הגוי על בני המשפחה ומה שלום פלונית אלמנתו של פלוני, וכאשר הביע תמיהו על הביטוי אלמנתו, ענה לו הגוי: מה אתה לא יודע? וכאשר התחיל לשאול ממנו פרטים נוספים ענה לו שלא יענה לו כיון שהדבר מסוכן עבורו וסופו יהיה כסופו של בעלה.

כמו כן העיד בדומה לזה גם דוד של הבעל פב"פ בפני בי"ד במונטריאול, הוא סיפר בפניהם על פגישתו גם הוא עם אותו הגוי, וכי תוך כדי שאלת הגוי על בני המשפחה של הבעל שאל גם מה שלום פלונית, וכשענה לו שהיא לא שמעה מבעלה הנעדר, ענה לו הגוי שהוא מת והיא לא תמצא אותו לא חי ולא מת אני נסיתי להציל אותו ולא הצלחתי.

העדויות האמורות אושרו בכתב ע"י בתי הדין הנז' ונשלחו על ידיהם לביה"ד כאן ונשאו אופי של מעשי בי"ד, ואם כי השתמשו מלחוחות דעה הלכתית, רמזו אבל בדבריהם שבהאמור נפתח הנקודת אור למען הצלת האשה מעיגונה.

וזאת לציין מיד, כי אין להתעכב ולעמוד על המחקר בגלל אי אלו סתירות שישנם בין דברי שני העדים על צורת הביטויים ונוסחתם שהתבטא בפניהם הגוי, כפי שנפסק באה"ע סי' י"ז סעי' כ"א דאין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה ואפילו אם הוכחשו מבדיקה כשרים, והרמ"א/אה"ע סי' י"ז סעי' כ"א/מוסיף ע"ז בלשון: ואסור לדרוש ולחקור הרבה אם לא במקום שיש לחוש לערמה אז צריך דרישה וחקירה, ולפנינו לאור הנראה מתוך מבט על פני העדויות ומעשי - הבי"ד אין כל חשש של ערמה, ואדרבה מצוין הכנות בתוכנם של הדברים שסיפרו, ויתר על כן נפסק לעיל מיניה בשו"ע/אה"ע סי' י"ז/בסעי' ט' דעד אומר מת ועד אומר נהרג אע"פ שהם מכחישים זה את זה הואיל וזה מודים שאינו קיים הרי זו נטשא יעו"ש גם בבאה"ט ס"ק כ"ט ופ"ת ס"ק מ"ח, ובפנינו רחוק מלהיות בדברים הכחשות אפילו עד כדי כך, ודברי שניהם מכונים על סיפור צורת הריגה דומה ע"י אנשי המאפיה ששמעו מפי הגוי (יעו"ש גם בערוה"ש סעיפים נ"ז - נ"ט).

למותר גם להזכיר את ההלכה בזה, כי גם קרובים כשרים לעדות זו כנפסק בשו"ע שם/אה"ע סי' י"ז/סעי' ג', דידועה היא, ונאמנים בזה אפילו בנה ובתה ושפחתה של העגונה כמובא בבאה"ט ס"ק י"ב ובערוה"ש שם בסעי' כ"ח בשם המהרשד"ם, וכמו כן מתירים בזה גם ע"פ עדות אבי האשה מפי גוי ששמע מגוי (יעוין שו"ת נדיב לב חאה"ע סי' ו' ע"ש)...

ג' בפנינו הופיע ב"כ של האשה הטו"ר הרב פלוני ובפיו למסור עדות חדשה ששמע מפי אח הבעל הנזכר ממה שנתגלה לו בזמן האחרון, לפני שהחלטנו לשמוע אותו נחקר על ידנו אם יקבל יותר שכר עבור עדותו זאת בפנינו, והצהיר בפנינו באחריות מלאה שלא יקבל ולא יקבל שום שכר על עדותו זאת, וכי בכלל כל מה שהיה לו לקבל בתור זה שמייצגה כבר קיבל מראש מיד כשקיבל עליו לייצגה, והוא מוכן להשבע על כך, לאור זה, מה שנשאר עדנה איזה פגם כאילו הוא גלל עצם הדבר הזה כשלעצמו מה שהוא מורשה של האשה. אך הא בשו"ע חו"מ סי' קכ"ג סעי' י' נפסק דמורשה שאין לו חלק לא בהפסד ולא בהנאה כשר להעיד. אמנם הש"ך בס"ק כ"ג כותב דמיהו מכוער הדבר שמורשה הוא עד, אבל מסתבר הדבר לומר דלגבי עדות עגונה שמכשירים אפילו פסולים ממש אין להתחשב במה שמכוער והולכים בתר עיקרא דינא שכשר להעיד.

ואלה הדברים שהעיד בפנינו: בשיחה נוספת שהיתה לי באחרונה עם אחיו של הנעלם פלוני, סיפר לי שמאז שקיבל מהגוי את הידיעה על מות אחיו הוא נשבע לגלות את הכל ולנקום את דמו, חקר בקרב חביריו לשעבר של אחיו הנעדר יהודים ולא יהודים מאנשי העולם התחתון ונודע לו מפייהם כי אחיו היה מוציא לפועל פס"ד של המאפיה, וכאשר נכשל פעם במילוי תפקידו לכן כדי להעלים את העקבות למאפיה הרגו אותו.

האשה בעצמה ג"כ הופיעה בפנינו, ולאחר האיום והאזהרה על חומר הענין ותוצאותיו כנצרך, הצהירה בפנינו שגיסה ודודה הנזכרים סיפרו גם לה ביחידות על הדברים שסיפר להם הגוי הנ"ל איך שבעלה נרצח. וכלפי עדותה זאת יש לציין מה שנפסק באה"ע סי' י"ז סעי' ח', דאם ע"א אמר לאשה בינו לבינה מת בעליך אינה צריכה שוב לעדותו אלא באה לב"ד ואומרת מת בעלי [יעוין בשו"ת קול אליהו ח"א חאה"ע סי' י"א שהתיר עדות אשה מפי אחי בעלה ע"ש, בדיוק כבנידוננו].

אלה המה עיקרי העובדות והבירורים המעשיים, וכעת נגש בע"ה לברר מקומם ורישומם של הדברים בהלכה.

ובראשונה, כדי לתת מעמד לקביעת המצב ההלכתי, ובהיות ואין חולק בדבר כי אבד זכרו של הבעל זה שבע שנים מאז יציאתו האחרונה מביתו, נסקור תחילה בקצרה מה מעמד האשה לפי ההלכה לאור זה, רצוני לומר, האם חופף על עגינותה איסור מה"ת שיש לחתור למצוא דרך איך להסירו, או רק איסור מדרבנן, ולדבר הזה ישנן השלכות על כל העובדות והעדויות שלפנינו, וכדיבואר.

(א) נודע בשערים המצוינים בהלכה שיטתו של אחד מגדולי הראשונים הר"א מווארדין ז"ל דס"ל **דבאבד זכרו של הבעל בים או ביבשה יש צד גדול לדון עפי"ז ולהתיר את האשה מעיגונה**, ומסביבו התלקחה מחלוקת גדולה ומסועפת בין גדולי הפוסקים הראשונים והאחרונים אם ישנה אפשרות ע"פ דין להסתמך על זה, ומה גם בהצטרף לזה גם אומדנות מוכיחות, או לא. הללו אוסרים והללו מתירים, ונשתנתה לטובה הנטיה להיתר בדורות האחרונים, ובמיוחד בדור האחרון שלפניו, לאור שינוי המצב המציאותי בעולם, והוא, בהיות דקביעי בי דאר ושיירות מצויות וההתקשרות מסוף העולם ועד סופו דרך הטלגרף והטלפון תדירות ומיידיות המה, ואפילו אם יהיה אדם בסוף גבעות עולם יכולים להודע ממנו, והוא גם הוא ממשפחתו, ודנו בזה במיוחד בדורות הקודמים הבעל תרומת הדשן ועוד, ובדורות המאוחרים הגאון החתם סופר ז"ל ועוד, ועד אחרון גאון ההוראה הגרי"א מקאוונא ז"ל בספרו עין יצחק, ובח"א מספרו חאה"ע סי' כ"ט אות כ"ד מביא בשם המראות הצובאות שכותב לחזק דברי התה"ד לומר דבאומדנות המוכיחות טובא חשיב כמו רוב גמור ויצאנו מידי איסור תורה וליכא אלא איסור דרבנן, ועוד שם באות כ"ה מביע ביחוד גם דעתו הגדולה כי העיקר להל' כהתה"ד, וכן של החתם סופר שמוסיף על התה"ד להקל ביותר עקב זה שנשתנה המצב לטובה בדורותינו מבדורות הקודמים, וחזור הגאון הבעל עין יצחק לכתוב מזה גם בסימן מ"ב אות ט"ו, וכן בחלק השני חאה"ע סימנים א' וב' ע"ש.

לאור הנ"ל יוצא לנו כי בנידוננו לאור זה שכבר אבד זכרו של הבעל זה יותר משש שנים בודאי זהו מקרה מתאים ביותר שאפשר להדביק עליו התו של אבד זכרו על כל השלכותיו ולקבוע עכ"פ **שהאשה יצתה עי"כ מאיסור תורה ונשאר עליה רק איסור מדרבנן** (התאריכים לקביעת אבד זכרו קובעים הפוסקים, מי ב"ב חדש, מי בב' שנים, ומי בד' שנים, יעוין בשו"ת ח"ס אה"ע ח"א סי' ס"ה צ"ב, ושו"ת מהרש"ם ח"א סי' ו' ועוד) ומה גם בהצטרף לזה האומדנות המוכיחות שאיננו בחיים עוד לאור החיפושים המקיפים והמדוקדקים אחריו מכל הגורמים הרשמיים והאפשריים, וללא תוצאות, וכן האומדנא שאילו היה בחיים היה מחפש ומוצא כל הדרכים כדי להתקשר עם אשתו שיצא ממנה בשלום ועל דעת לחזור לביתו מיד או באותו ערב (יעוין שו"ת נו"ב מהדו"ת סי' מ"ז שכו' דמי שהלך ע"ד לחזור מיד ולא חזר איתרע חזקת אשת איש טובא ע"ש וכן בשו"ת חיים ושלום ח"ב סי' ב' ע"ש). שבודאי ובודאי ניתן לקבוע שיצתה מחזקת אשת איש דאורייתא.

אחרי האמור נבוא לברר בנוגע לעדויות שהושמעו, נוספות על זה שאבד זכרו.

(ב) לפנינו שני עדים (אח הבעל ודודו) שהעידו ששמעו מפי גוי שסיפר על הרצחו של הבעל ע"י אנשי המאפיה שבמונטריאל. והנה ידועה היא ההלכה **שעכו"ם מסיח לפי תומו נאמן בעדות אשה**, ובשו"ע אה"ע סי' י"ז סעי' ט"ז נפסק בזה"ל: עכו"ם מסיח לפי תומו מפי עכו"ם מסיח לפי תומו משיאין על פיו, ואפילו לא העיד בפירוש שהעכו"ם הראשון הסיח לפי תומו אזלינן מספיקא לקולא ואמרינן דודאי מסיח לפי תומו, ויש חולקין עכ"ל. וגם בישראל שמעיד ששמע מפי עכו"ם נחלקו נושאי כלי השו"ע שם אם הישראל צריך לומר ששמע מפיו במסיח לפי תומו, או לא, יעו"ש בט"ז ובאה"ט ופ"ת וערוה"ש בסעי' קמ"ב, והרבה סוברים שגם היש חולקין שברמ"א יודו בישראל שלא צריך.

ובנידוננו בכלל יפה בירר ב"כ האשה הטו"ר בסיכומיו שיש ליתן לדברי הגוי דין של מסל"ת, ושלא מגרע מה שהזכיר שם האשה מכיון ששאל על כל בני המשפחה, וגם שאל כמתמיה וחשב שכבר יודעים מזה, וצייין לדברי הפוסקים שנזכרו שכותבים בקשר לכך, באוצה"פ סי' י"ז ח"ז דפים ע"ג ע"ד פ"ט צ"ב קל"ב, ובהשמטות בח"ג ד' י"ב, וכן לשו"ת נפש חיה חאה"ע סי' ט'.

יש רק להוסיף עוד דבר למעליותא, שהואיל וקבענו שלבעל של נידוננו דין של אבד זכרו עליו ושעל האשה נשאר רק איסור מדרבנן, אם כן אזי אפילו אם לו נשאר עוד ספק מקונן בלב אם דברי הגוי שלפנינו חשוב כמסל"ת, או לא, אפ"ה יש ג"כ לסמוך להתיר מכח ספק זה בלבד, כמובא מדברי הפוסקים בזה באוצה"פ סי' י"ז סעי' ט"ו אות קכ"ב סק"ז (ד' קל"ח) ע"ש, וידוע גם שיטת המבי"ט בתשובותיו בח"ב סי' מ"ט דס"ל להתיר במידי דרבנן ומשום עיגונא דאיתתא עדות גוי אפילו כשאינו מסיח לפי תומו עיי"ש (ורק רבים חולקים עליו בזה).

והיכא דאינה אסורה אלא מדרבנן לא חיישינן גם לאמתלא מצד הגוי כמובא בפתחי תשובה סי' י"ז סעי' י"ד ס"ק ס"ד, ואוצה"פ שם ד' ק' ע"ב ס"ק כ"א עיי"ש.

(ג) העדות החשובה ביותר והעולה על הכל היא מה שנחתה שבה בפנינו, והיא, העדות של הטו"ר פלוני מה ששמע מפי אח הבעל מאומר הבא מן החדש, והוא זה: שנודע לו לאחרונה אודות הרצחו של אחיו גם מפי אחרים יהודים ולא יהודים, שאימתו בפניו את הרצחו של אחיו, ואף פירטו בפניו את סיבת הריגתו ע"י אנשי המאפיה בגלל זה שנכשל במילוי תפקידו וחששו לגילוי עקבותיהם כנ"ל, ומכיון ששמע גם מפי יהודים הרי השאלה של הצרכת מסיח לפי תומו יורדת לפי"ז מן הפרק, דאין צורך לזה כלל [ועד מפי עד כשר אפילו עד מאה כמובא בבאה"ט סי' י"ז ס"ק י"ג, ועוד]... ועוד יעוין בשו"ע שם /אה"ע סי' י"ז/ בסעי' ה' שפוסק הרמ"א שהעד שאמר שמעתי שמת פלוני אפילו לא אמר ממי שמע אלא אמר סתם ששמע כשר ולא חיישינן שמא עד הראשון פסול היה, יעו"ש גם בפ"ת ס"ק ל"ג ועוד, ואם כן גם בנידוננו אין פגם ממה שאמר סתם ששמע מיהודים מהריגתו ולא פירט ממי שמע.

(ד) ולבסוף, הגם שכבר ביררנו שאין שאלה של קבלת שכר עבור עדותו של הטו"ר, וכמו"כ בקשר לעדותם של האח והדוד אין מקום לחקור אודותם אם אינם פסולי עבירה מה"ת, דכל עוד שלא נתברר בודאי על כזאת אין לחשוש לכך, כמוזכר בדברי הפוסקים שצוינו באוצה"פ סי' י"ז סעי' ג' ס"ק כ"ג (ד' כ"ג), בכל זאת לרווחא דמילתא כדאי לציין גם זאת, דבהיות ובנידוננו השאלה היא רק בנוגע לאיסור מדרבנן מכיון שאבד זכרו וכנ"ל, על כל דא מציינו בכלל שמכשירים גם רשע דאורייתא כמובא באוצה"פ שם ס"ק כ"ט (ד' כ"ד), וכמו כן אפילו נוגע נאמן בזה כמובא באוצה"פ שם ס"ק מ"מ (ד' כ"ו) עיי"ש.

(ה) יפה הוא גם הסניף להיתר שמזכיר הטו"ר בסיכומיו מזה **שהאשה צעירה לימים ורדופה להנשא**, וזאת עפי"ד השבו"י והחוט השני שמובאים באוצה"פ סי' י"ז סעי' ל"ב (ד' י"ט ע"א) דקסברי שכל בכגון דא כבדיעבד דמי ומותרת להנשא לכתחילה, ויעו"ש באוצה"פ מה שמביא מעוד כמה וכמה פוסקים שהסתמכו ע"ז וצירפו זאת לסעיף לנידונם.

לאור כל האמור והמתברר נלענ"ד שיש לקבוע את מותו של הבעל ולהתיר את האשה שלפנינו להנשא לעלמא. כל האמור והמתברר נלענ"ד שיש לקבוע את מותו של הבעל ולהתיר את האשה שלפנינו להנשא לעלמא.